

Dnevnik osobe u razdoblju visoke starosti*

HEDA FESTINI †

17. IX. 2013.

Prošle godine završila sam biografiju Marija,¹ a napisala sam je na prijedlog mojeg unuka Berislava. Onda je on rekao da trebam napisati isto tako svoju biografiju. Odgovorila sam mu da ona neće biti tako napeta kao Marijeva, bivšeg partizana. Tada je Berislav odgovorio kako vjeruje da će isto biti zanimljiva. Sad nemam kud nego nešto moram napisati.

Odlučila sam da to zapravo bude moj dnevnik, tim više što mislim da još nitko u mojim godinama nije pisao dnevnik. To je privilegija samo mladih osoba. Doduše, kada sam bila mlada, iako sam mnogošto pisala, nikada mi nije palo na pamet da pišem dnevnik. Smatrala sam to nekom vrsti taštine i hvastanja. Sada se nemam čime hvaliti, mogu samo nabrajati zgođe, ali još više nezgođe.

Rođena sam u Osijeku 4. XI. 1928. godine (ove moje sadašnje su zbilja goleme, to je život već u poodmakloj visokoj starosti, kada nikakvi gerontolozi ne pomažu!), i otpočela život u Beogradskoj ulici, odmah kraj željezničke stanice. Ja se sjećam, kada sam imala četiri godine našeg drugog stana u Donjem gradu. To je bilo u visokoj prizemnici s ulične strane, čak se sjećam stanodavkinog imena – Stini. Moji su kupili kućicu u Donjem gradu, povučenu u dno vrta, a sprijeđa s garažom, gdje smo držali auto, marke DKV, koji je moj otac kao nogometni trener dobio na poklon od vlasnika kluba »Gvožđar«, nekog tvorničara Sinitza, jer je uspio dovesti taj drugorazredni klub u prvi razred (moj otac je nekada bio dosta poznati igrač, na mjestu halfa, u još poznatijem predratnom klubu »Slavija«). Sjećam se nekoliko stvarčica iz tog razdoblja, dok nismo preselili u novu kuću u Tvrdi, u Kuhačevu ulicu 8. Trebala sam poći u vrtić prije polaska u osnovnu školu, no njega su držale časne sestre. Sjećam se polaska prvoga dana (imala sam pet-šest godina) – svi smo sjedili s roditeljima, a jedna časna nas je prozivala, kada je na mene došao red, sjećam se da sam užasno plakala! Valjda je takav moj prvi susret s javnošću ostavio duboko negativan dojam sve do danas u svim mojim javnim nastupima. Držim tolike

* Ovo je autobiografski dnevnik Hede Festini koji je napisala na zamolbu unuka Berislava Marušića 2013. godine, koji je uredio tekst izbacivši opis svakodnevnice.

¹ Riječ je o njezinom suprugu poznatom talijanistu Mariju Festiniju (1924 – 1989) koji je bio profesor talijanske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. (Napomena glavne urednice)

referate i predavanja, a uvijek imam tremu. Znači da je bio sasvim pogrešan taj prvi postupak koji sam srela u javnosti. Valjda zato sve do danas ne trpim časne, a niti svećenike, iako je moj kasniji susret s jednim svećenikom bio sasvim drugačiji, no o tome po redu. Sjećam se u osnovnoj školi učiteljice, zvala se Ljerka Planer. Sjećam se i toga da sam prije polaska u gimnaziju godinu dana ranije išla privatno na satove francuskog jezika. Moja majka me vozila s autom i jedanput smo udarili o zid ispod kojega je bio dosta duboki jaz, to je bilo između Donjeg grada i Tvrđe. Eto, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, dosta je dobro živio čak i srednji stalež, moj otac je bio samo knjigovođa u poznatoj tvornici »Schicht«, danas »Saponiji«, a majka je tek kasnije počela raditi, za vrijeme ustaške Hrvatske i kasnije u Titovoj Jugoslaviji, u Zagrebu u »Chromosu«, kao i moj otac koji je tamo bio premješten 1948. g. Moje uspomene iz Donjeg grada su još vezane za pse koje smo imali, najprije Dijanu, krasnog smeđastog lovačkog psa koji je previše jeo pa smo ga poklonili. Kada sam imala pet godina moj tata i ja smo išli sve do Retfale da nabavimo malog tek rođenog fox terijera koji je meni bio velika zabava i najbolji prijatelj do moje osamnaeste godine, dali smo mu ime Dendi.

18. IX. 2013.

Dok sam išla u gimnaziju prije II. svjetskog rata u Tvrđi sjećam se samo profesorice iz biologije Kasandre Tajčević te profesora iz matematike Živanovića – bio je simpatičan i vrlo zgodan, ali ja nikako nisam smogla simpatije za njegov predmet. Meni se ponajprije sviđao hrvatski jezik i to odonda sve do osmog razreda gimnazije kada su se sve moje simpatije priklonile filozofiji.

No, želim nešto reći najprije o počecima II. svjetskog rata: moj otac je mjesec dana prije prodao auto tvrdeći da će doći do rata i da će ga sigurno rekvirirati (to je pogodio, jer nije prošlo ni mjesec dana od okupacije ustaške Pavelićeve nezavisne Hrvatske, a novom vlasniku su taj auto oduzeli). Sjećam se jako dobro kada su Nijemci ušli s tenkovima u Osijek, meni je jedan mladi tenkista mahnuo, ali ja mu nisam odgovorila, jer sam odmah bila protiv fašizma i nacizma, naime, navijala sam za Amerikance, a moj otac za Ruse (vidi se da sam od početka bila odgojena u demokratskom duhu). Bila sam tada na polovici drugog razreda gimnazije, a jako sam puno čitala, Tolstoja, Dostojevskog, Gorkoga i Zolu. Onda su stavili na indeks moje omiljene pisce, no potajno se moglo dobivati proskribirane knjige, pa sam ja i dalje čitala sve više se formirajući u ljevičarskom duhu. Dakako da nisam bila bogobojazna, takvi nisu bili nitko od mojih, dapače, moj otac koji je također puno čitao iako nije uspio završiti gimnaziju, bio je vrlo oštar prema crkvi i svećenstvu. Tako sam ja za inat u crkvi čitala jednom priliku Zolu i netko me je prijavio pateru.

On me je pozvao i samo upozorio, tako je to bio jedan primjer kako svećenik može biti tolerantan. Najzgodnija je bila moja baka koja je jednom rekla: da ima boga ne bi bile takve svinjarije u svijetu! Ona se onedavno preselila k nama budući da više nije radila, naime ona je prije rata radila na šivaćoj mašini u jednoj firmi za izradu košulja, čak se sjećam, vlasnik je bio Šalgo. Dakle, ona je bila pravi proleter. Najžalosnije je bilo to što je doživjela za vrijeme ustaša od našeg stanara u kući koju smo imali u Tvrđi. Stanar se zvao Dugački i bio nam je dodijeljen od ustaša i on je redovno išao u njihove pothvate, zna se kakve. On je pri jednom takvom povratku pokazao mojoj baki vreću punu odsječenih nosova i ušiju! Ona je dotrčala k nama (mi smo bili na katu, a u prizemlju je bio taj ustaša, dok je baka stanovala u kućici u dvorištu) i sva usplahirena nam je to ispričala. Sada smo imali potvrdu svih glasina koje su kružile o ustašama i Nijemcima. Onda se još meni desilo nešto vrlo zabrinjavajuće – najprije su nas izbacili iz naše gimnazije u Tvrđi, jer su je pretvorili u Njemačku gimnaziju, pa smo morali ići u Donji grad, i prikupati se učiteljskoj školi, što je bilo za mene daleko, a i opasno, jer su Rusi i Englezi bombardirali danonoćno, a onda su počeli i Amerikanci s velikim letećim tvrđavama. K tome su nas prije nastave svako jutro postrojili u dvorištu, to je činila ustaška logornica. Ne znam što sam rekla jednom prilikom, ali ona me je čula i priprijetila mi da će me poslati u logor, ako još jednom napravim nešto slično. Meni, djetetu od 13 godina to reći! Divnog li poretka, pa nije bilo čudo da je moj razred počeo pomagati partizane, ja sam pisala u našem listu za koji se kupovalo tzv. šapirograf za umnožavanje i mi smo te šapirografe stalno slali u partizane.

20. IX. 2013.

Sjetila sam se opet moje dvanaeste godine! Kada smo sjedile u parku moja prijateljica Švrtecki (zaboravila sam joj ime) i ja prošao je iz zadnjeg razreda učiteljske škole (one čiji smo mi bili gosti kada su nas izbacili kulturbundaši, osječki Švabe) Duško Dabić (kako se dobro sjećam njegovog imena!) i rekao mi »Gospođice, sviđate mi se«. Ne znam što sam ja čula, ali sam mu krivo odgovorila »Ne«, pa je moja prijateljica prasnula u grohotan smijeh! Tako je prošao prvi kompliment koji sam dobila, no uskoro smo čule, da je on umro od tuberkuloze. Bio je tako zgodan, tko bi rekao da je bio na smrt bolestan – to je bila ta prokleta bolest, neizlječiva dok nisu bili dostupni antibiotici. No da bude stvar još gora ta moja ista prijateljica umrla je nešto malo kasnije od iste bolesti – sjećam se da sam napisala u našim novinama članak, gdje sam, naravno, žestoko stala optuživati siromašan način života.

Kad već govorim o mladićima, nedugo zatim počeo me opsjedati isto tako star poznati donjogradski frajer, očito Švaba, što se vidi po prezimenu – Onhaus.

Taj me čak poljubio i kada me dopratio kući moja baka ga je dosta nevoljko dočekala, kao da je slutila, da baš nije fer prema jednoj tako mladoj djevojci, premda sam tada izgledala kao da imam 18 godina (kada sam sa četrnaest godina završila malu maturu, izgledala sam kao da sam završila veliku maturu. No nakon osamnaeste godine stvar se počela izokretati, tako da su mi uvijek davali deset godina manje. Čini mi se da se to dešava i sad, tj. svi vele da imam jedva 70 godina. Alal ti vera, al' je to jako malo!!!). Kako bilo da bilo, to su bila moja najranija iskustva, ništa naročito, baka se nije trebala ništa bojati, a to je ostalo na snazi, unatoč mojim mnogim simpatijama, sve do udaje za Marija.

Sad ću se kratko sjetiti svih tih simpatija! Svakako je bio najupečatljiviji poručnik njemačke radne službe Mladen Hangi (čak sam upamtila i ime), koji je bio Zagrepčanin i došao je na rad u Osijek kada sam ja imala petnaest godina. Ostali smo prijatelji sve do mog dolaska u Zagreb na studije iza rata. Naime, on je zapravo radio za partizane, pa smo se u tome odmah našli, čak mi je našao i prvi stan na studiju, u Tomašićevoj ulici (blizu njega). On je studirao medicinu i postao je doktor, no izgubila sam ga iz vida.

Sutra ću pisati malo o gimnaziji.

25. IX. 2013.

Čini mi se da su na redu od mojih sjećanja neke uspomene iz gimnazije. Sjećam se i opet iz nižih razreda profesorice Kasandre Tajčević koju smo zvale *Koza*. Stvarno je taj arsenal sjećanja čudan, sjećam se njezinog izgleda i cjelokupnog imena, a ne znam zašto, niti sam voljela prirodopis, niti mi se ona sviđala. Izgleda najviše zbog onog nadimka – *Koza*, to je smiješno, a ja sam pogotovo u mojim zrelijim danima bila jako sklona smiješnome i šaljivome. Sjećam se jako dobro kako sam za vrijeme NDH odgovala vjeronauk, naravno nisam nikada ni pogledala o čemu se tu radi, a dogovorila sam se s kolegicom koja je sjedila iza mene i nakon njezinih dviju riječi koje bi šapnula ja sam gradila rečenicu i tako sam odgovala do kraja za ocjenu vrlo dobar. Sjećam se i profesora latinskog jezika kojega sam upamtila opet zbog smiješnosti, naime, on je jedan put rekao »Latinski je uživanje učiti«. A nama baš nije bilo niti je ikad postalo. Međutim, meni nije bilo osobito teško, jer sam osjećala vezu s talijanskim koji sam imala u gimnaziji tri godine i koji sam marljivo učila, jer mi se sviđao. Znam čak i profesora, to je bio Riječanin, kojega je i Mario znao, Đorđe Roić, valjda su ga po kazni poslali u Osijek, jer po imenu, izgleda, da je bio Srbin. Njemački smo imali punih pet godina, ali kako sam ja mrzila Nijemce, nisam ništa naučila – mogla sam čitati čak i Heideggerov *Unterwegs zur Sprache*,² ali ni blizu nisam tako govorila kao talijanski. I danas gledam na

² Riječ je knjizi *Na putu k jeziku* koja je prvi put objavljena 1959. godine. (Napomena glavne urednice)

TV-u pretežno talijanske stanice, a nikada njemačke. U zadnjih dvije i pol godine gimnazije učila sam ruski i engleski. Imali smo profesoricu, pravu Ruskinju i sjećam se njezinog recitiranja, najviše mi je bila upečatljiva pjesma o Galebu: »и он кличит между тучами и моръем«! U najboljoj uspomeni mi je ostao profesor Petančić, profesor iz filozofije, naravno! Možda sam zato napustila moj dotada pretežni interes za književnost, iako smo imali dobru profesoricu, prof. Horvat, iz jugoslavenske književnosti. Tada je moj idol bio Krleža, čak sam odmah nakon oslobođenja organizirala na rangu cijelog grada književnu večer u njegovu čast, ja sam napisala referat, a moje školske kolegice su ga ilustrirale čitanjem pojedinih odlomaka iz njegovih djela. Šteta što nemam više nikakvih tragova o tom referatu, kada sam imala 16 godina! Ostao mi je u dobroj uspomeni i moj profesor iz matematike i fizike, koji je imao zanimljivo ime – Platon Sofić! Kako sam ja bila poznata u školi kao talent za društvene predmete, a ne prirodne, to mi je on na maturi iz matematike šaptao odgovore kada sam bila na ploči. Tada je prvi puta bila na maturi i fizika, te sam predmete položila s dobrim, što je pokvarilo moju maturalnu svjedodžbu, pa sam imala probleme pri upisu na fakultet. Male mature se uopće ne sjećam, iako u ovoj mojoj sobi gdje mi je kompjutor visi moja slika iz tog razdoblja s psom Dendikom, bolje reći, dvije iste slike, jedna je bila moja, a drugu sam donijela iz Zagreba kada se moja mama preselila k meni 1992. g.

26. IX. 2013.

Skoro sam zaboravila da sam se sprijateljila u talijanskom kulturnom klubu negdje 1942/43. g. čim su ga Talijani otvorili (išla sam tamo zbog jezika, ali mi je brzo dodijalo, jer su pretjerali sa stihovima nekih njihovih profašističkih pjesnika) s poznatim novinarom (i frajerom) *Glasa Slavonije* Virgilijem Kurbloom (naravno, ja sam ga prozvala – Vergilije Kurvelije!). To mi je dobro došlo, jer sam nakon oslobođenja odmah postala urednik omladinske stranice tih novina, naravno da sam uvodnik redovno pisala ja.

27. IX. 2013.

Sjećam se nešto u vezi engleskoga – nakon oslobođenja učile smo engleski, no kako sam ja za vrijeme rata dobila jednu englesku gramatiku od žene koja se vratila iz Amerike, naravno da sam sama učila engleski. I tako sam dobro naučila da je to uočila i naša profesorica iz engleskoga, ali na moju nesreću. Moj je zadatak bio da pročitam narednu vježbu i da je prevedem, nakon toga me je ona uvijek poslala u grad da učinim za nju neke privatne poslove (ne sjećam se što je to bilo). Pri kraju osmog razreda i ona je uočila da sam počela

zaostajati za drugima, no tada je već bilo kasno. Međutim, ipak sam dovoljno znala da kasnije, kada sam počela raditi u osnovnoj školi u Šijani u Puli predajem engleski u petom i šestom razredu. Doduše, tada sam predavala i crtanje uz moj glavni predmet, hrvatski jezik.

E sad što je bilo 1947. g. pri upisu na fakultet!

28. IX. 2013.

Godine 1947. nakon mature htjela sam upisati komparativnu književnost u Zagrebu. Nemalo sam se začudila kada sam konstatirala da takvog studija na Filozofskom fakultetu nema! Tada su još postojale studijske grupe iz vremena prve Jugoslavije. Onda sam pogledala što je sa studijem filozofije – razočaranje je bilo još veće – postojala je jednopredmetna grupa filozofije koja je uključivala i matematiku (zapravo je to bila odlična grupa, za nju sam se ja borila tek kasnije na zadarskom fakultetu, 1974. kada sam i uspjela u zajednici s PMF-om iz Zagreba organizirati, usprkos Šuvaru, tadašnjem ministru znanosti, barem jednogeneracijski studij. Da je Filozofski fakultet u Zagrebu imao smisla za povezivanje filozofije i znanosti, takav studij i njemu slični, mogli smo zajedničkim snagama organizirati. No, Zagrepčani su bili samo praksisovci, tj. bavili su se samo filozofijom politike). Tako mi nije preostalo drugo do da se prijavim za grupu A. jugoslavenske književnosti, B. filozofija i psihologija, C. hrv. gramatika sa staroslavenskim, nacionalna povijest, talijanski i poljski jezik. No, na moje zaprepaštenje, nisu me primili, jer je tada za filozofske fakultete postojao *numerus clausus*, a meni je maturalnu svjedodžbu pokvarila ocjena iz matematike i fizike. Tada sam se upisala na Tehnički fakultet na arhitekturu (isto kao i danas, nije bila pretjerana gužva za tehničke fakultete). Išla sam redovno na predavanja već 15 dana, naravno da su me oduševili predmeti koji su se direktno odnosili na arhitekturu, pa čak i petrografija (naučila sam što je sericit), ali sam ja znala svoju slabu stranu pa sam pobožno slušala sva predavanja iz matematike koja je držao prof. Blanuša,³ poznati znanstvenik. Sve do tadašnjeg, petnaestog dana, činilo mi se da uspijevam sve slijediti i upravo tog dana sam otkrila da ipak ne shvaćam! Za vrijeme predavanja netko mi je dostavio cedulju. Na njoj je pisalo da se može slobodno upisati na Filozofski fakultet. Istog časa sam se digla, ne mareći za pristojnost i odjurila sam na Filozofski fakultet. Tako sam upisala spomenutu grupu, koja je bila dosta obimna, bilo nas je svega šest! Ne znam što je bilo s ostalima osim s mojom nekadašnjom

³ Danilo Blanuša (1903 – 1987), bio je hrvatski fizičar i matematičar. Bio je profesor na Tehničkom fakultetu i redovni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (Napomena glavne urednice)

gimnazijskom prijateljicom, Dragom Begović, koja je, kao i ja završila taj studij, ali nije pošla pedagoškim putem kao ja, nego je većim dijelom radila na Radio Zagrebu. Ona je još živa, u Zagrebu je; što je s drugima ne znam.

30. IX. 2013.

Na Faksu je bilo dobro na seminaru iz antičke filozofije, koji je vodio mladi asistent P. Vranicki,⁴ veliki marksist. Nema ga više, a sjećam se kada me je zafrkavao na prvom Internacionalnom simpoziju na Cresu o Petriću. Ja sam bila skoro stalno s mladim tek završenim filozofom D. Barbarićem,⁵ šetala sam čak s njime i kasno na večer u prelijepoj cvjetnoj okolici hotela Kimen. Zafrkavao me da želim mlade snage dovući u Zadar. To je bilo 1978. g. ja sam bila šefica Katedre za filozofiju na zadarskom faksu.

No, da se vratim, 1948. g. u proljeće došlo je do raskida Titove Jugoslavije i Sovjeta, tog ljeta sam bila u fiskulturnoj radnoj brigadi. Na krovu studentskog doma, moja prijateljica Smilja Kašić koja je studirala engleski i talijanski i ja slušale smo prijenos tih događaja. Tako sam počela pratiti na radiju sva zbivanja, to sada kada sam u mirovini činim još intenzivnije. Smilja me upoznala s demonstratorom na talijanskom jeziku, Marijem Festinijem i tako je otpočela moja veza s budućim suprugom. Međutim, on je bio optužen kao informbiroovac, tj. prijatelj Staljina, što nije bilo istina, jer je on već onda bio jako kritičan prema takvom socijalizmu koji se jako razlikovao od onoga kojeg smo svi mi poznavali preko literature i za koji smo svi mi bili. Optužili su ga što nije htio prekinuti prijateljstvo s jednim prijateljem s Tehničkog fakulteta, a kojega su optužili da je informbiroovac. Onda su Marija isključili iz partije, a kada su meni naložili, kao nekadašnjoj SKOJ-evki, a onda kandidatu Partije da se odreknem Marija, ja sam im nimalo fino odbrusila: »Idite vi i vaša Partija u PM«. Tada sam pobjegla s Faksa, jer su pravnici koji su bili kat ispod nas sve žene tzv. informbiroovke šišali do gologa! Do kraja semestra nisam došla na Fakultet, a kolegice su mi pokupile drugi potpis. Otada se Mario skrivao, jer su ga poslali na prisilni rad, na izgradnju željezničke pruge Lupoglav – Štalije, odakle je pobjegao.

⁴ Predrag Vranicki (1922 – 2002) bio je hrvatski filozof i profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu od 1947. godine. Bio je član Uredništva časopisa *Praxis* i upravnog odbora Korčulanske ljetne škole. Autor je poznatog djela *Historija marksizma* koje je objavljeno 1961. godine. (Napomena glavne urednice)

⁵ Damir Barbarić je hrvatski filozof. Od 1979. godine, pa sve do umirovljenja 2019. godine bio je zaposlen na Institutu za filozofiju u Zagrebu. (Napomena glavne urednice)

1. X. 2013.

Da nastavim što se dešavalo dalje s Marijem, pobjegao je sa mnom u Osijek, no kada se moj otac trebao vratiti iz Zagreba, moja baka i mama izgleda da su se preplašile pa su mi lagale, da je došla policija tražiti Marija. Ja sam im povjerovala, znatno kasnije sam otkrila zašto su to učinile, no napravile su nepopravljivu pogrešku. Dakako, da ja nisam mogla pustiti Marija da sam ide, pa sam zajedno s njime otišla za Rijeku, k njegovim roditeljima. Tako su moje starice odredile moju daljnju sudbinu, da je bilo drugačije možda se ni ne bih udala za Marija! Međutim u Rijeci, naravno da su pazili što se dešava s njegovom roditeljskom kućom, tim više što je njegov otac bio partijac, tako da se morao što prije maknuti. Na svu sreću mu je ponudio posao njegov kolega sa Šumarskog fakulteta koji je već radio u šumarstvu u Senju. On se tamo uputio, bila sam i ja par dana, a onda sam se vratila u Osijek.

2. X. 2013.

Mario je uskoro radio u Ministarstvu šuma u Zagrebu, a onda su ga primili na Fakultet (to sam opisala u Marijevoj biografiji). Imali smo vjenčanje u Rijeci početkom 1951. g. (sjećam se da sam se tako najela krempita da mi je cijelu noć bilo zlo – nikakvo čudo, jer je tada bila rijetkost da se najede, a naročito ne tako fine stvari, jer se još dugo vremena dobivalo točkice za hranu i oblačenje). I ja sam dobila mjesto u Puli, najprije u Školi učenika u privredi, gdje sam predavala matematiku i hrvatski jezik. Na početku nove školske godine već su me premjestili u osnovnu školu u Šijani, o tome sam pisala. U lipnju 1952, kada je Nives imala dva mjeseca, diplomirala sam i književnost, zadnji moj predmet. Upravo kada su me premjestili u pulsku gimnaziju da predajem književnost u petom i šestom razredu, 1959. g., Marija su pozvali da bude asistent za talijanski jezik na Filozofskom fakultetu u Zadru i tako smo otišli u novi grad.

5. X. 2013.

Kada smo došli u Zadar ja sam predavala u gimnaziji filozofiju, tj. logiku i psihologiju u trećem razredu i filozofiju u četvrtom razredu. No, desilo se da moram predavati u tim razredima sociologiju i političku ekonomiju. Tako sam učila i one stvari koje nisam studirala. No, ubrzo su me angažirali, pa i premjestili na tek osnovani Pedagoški fakultet. Tamo sam predavala svim polaznicima filozofiju, na početku i sociologiju, te do kraja, do 1966. psihologiju adolescencije i pedagošku psihologiju. U tu svrhu sam dobila preko 10 najsuvremenijih američkih knjiga, što mi je jako dobro došlo, jer sam puno naučila o odnosu prema djeci. Zato nije nikakvo čudo da sam s Nives svaki dan nakon ručka sjedila i

pripovijedala. Naši odnosi su bili jako dobri, ona mi je sve povjeravala, naročito sukobe s pojedinim nastavnicama u gimnaziji (smjer koji je ona polazila bio je prirodoslovni). Nije nikakvo čudo da je izabrala za maturalsku radnju neuroze (uostalom, primijetila sam da sam na svoje učenike ostavila najviše dojam u odnosu na psihologiju – neki su čak to i studirali).

14. X. do 16. X. 2013.

Stalno vidam po gradu, pa i danas taksi koji reklamira Casino Rosaliju iz Opatije. To me stalno podsjeća na 1973 – 1974. g., ne znam točno, kada sam se vraćala iz Venecije gdje sam bila u posjeti Paolu Zenoni-Politeu, unuku splitskog filozofa Jure Politea o kojem sam napisala odmah onda prvo izdanje moje knjige. Tamo sam počela čitati rukopise starog filozofa, što sam nastavila i znatno kasnije, iza 1990-tih kada sam spremala drugo izdanje. Pri tadašnjem povratku pobjegao mi je autobus u Trstu s kojim sam trebala doći do Rijeke. Naravno, počela sam psovati, jer nisam imala do drugog dana drugu vezu. Čuo me jedan Talijan, valjda je i razumio što sam rekla, pa mi je rekao da mogu ići s njime, jer on upravo uzima rent-a-car za Opatiju. Nije mi bilo druge, prihvatih, ja sam onda bila vrlo hrabra i mislila sam da ću znati svemu parirati. Jako smo ugodno ćaskali, no što smo bili bliži Opatiji, on me počeo nagovarati da odemo u kockarnicu spomenutog casina. Naravno, da nisam prihvatila, a on je bio tako pristojan da me je dovezao pred sama vrata Trga braće Mažuranić, na Sušaku. Tamo su me čekali Rina i nona Katica. Zaprepastile su se kada su čule moju priču, one se ne bi usudile na to!!!!

19. X. 2013.

Trebam napomenuti da sam dok sam radila u gimnaziji prijavila doktorat o Abbagnanu u vezi antropološkog pristupa egzistencijalizmu u Zagrebu kod dr. V. Filipovića,⁶ koji me otada zvao – naša Talijanka. Bilo je jako teško biti u gimnaziji i raditi na doktoratu. Kada sam jednom prilikom došla na nastavu, našla sam zabilješku da moram šesti sat održati zamjenu! Jako sam se razljutila i rekla direktoru (partijcu, naravno) da me je o tome trebao obavijestiti dan ranije te da ja ne mogu ostati. Naravno da sam otišla, a on me poslao na disciplinski sud Gradskim prosvjetnim vlastima! Bilo je jako zanimljivo to suđenje, naravno,

⁶ Vladimir Filipović (1906 – 1984), bio je hrvatski filozof. Doktorirao je 1930. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s tezom *Problem vrijednosti: povijesna i kritičko-sistematska rasprava*. Godine 1932. postao je asistent na Katedri za filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1968. do 1977. bio je ravnatelj Instituta za filozofiju. Godine 1975. pokrenuo je časopis *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. (Napomena glavne urednice)

ja nisam imala dlake na jeziku i dobila sam parnicu protiv direktora. To je bio još jedan dokaz da su i nepartijci, ako su bili u pravu, mogli pobijediti partijca. Godine 1965. Mario i ja smo doktorirali. Godine 1967. postala sam docentica iz logike na Filozofskom fakultetu u Zadru. Otada se redovno odvijala moja fakultetska karijera, nakon pet godina sam izabrana za izvanrednog profesora, a nakon narednih pet godina za redovnog profesora. Godine 1973. bila sam na zadnjoj konferenciji Filozofskog udruženja u Jugoslaviji i održala referat o tome da Marx nije imao kao glavno oružje dijalektiku nego analizu! To je bila velika hereza, to je bio nastup protiv tzv. dijalektičkog materijalizma. No, na tom skupu i najokorjeliji dijamat filozof, kao što je bio Slovenac Rus nije znao što odgovoriti. Beograđani su se smijali, da je Rus jako kavalirski postupio prema meni! Članak mi je bio objavljen u *Radovima* Fakulteta. Te iste godine smo moja kolegica na katedri, prof. Brida⁷ i ja otišle u Bugarsku na svjetski filozofski kongres. Imala sam referat o Wittgensteinu, sažetak je bio objavljen, a kasnije sam sa proširenim predavanjem gostovala u Salernu, na ondašnjem Fakultetu. Oni su mi objavili u svojem Zborniku članak, koji je kasnije bio citiran u Americi, u kompjutorskom obliku. To su bili moji prvi koraci, na preko 16 stranica moje bibliografije se može vidjeti kako se do danas odvijao moj rad.

U čitavom tom razdoblju Nives je završila Medicinski fakultet u Zagrebu, udala se za Matka Marušića, bila s njime u Americi dvije godine, a na povratku se rodio Berislav.

Godine 1983. preudala se za Zlatka Dembića i otišla najprije u Tübingen, pa u Basel. Tamo se rodila Sanja. Mario i ja smo bili u oba mjesta. Kasnije kada je on umro, nakon 1989. g. ja sam u dva navrata bila tamo. Godine 1992. moja je mama prešla iz Zagreba k meni.

20. X. 2013.

S mamom sam lijepo živjela: svaki dan smo pola sata šetale, na početku mi je ona čak i kuhala, dok jednog dana nije ostavila struju na štednjaku otvorenu. Kada je skoro izgorjela zdjela, zaključila je da više neće kuhati. To je bilo jako pametno, a lako ostvarivo, jer sam ja mogla kuhati (ja, koja nikad nisam bila shvaćena ni od Marija, a niti od Nives, da mogu biti ozbiljan kuhar!!!). Tako sam počela kuhati, kratko i efikasno (barem si to utvaram!!!). Sve je bilo u redu s tim našim zajedničkim životom, jedino što ja nisam mogla ići nikamo, osobito kada smo baka Mara i ja 1995. g. ustanovile da ona ne može ostati sama. Naime, ja

⁷ Marija Brida (1912 – 1993), bila je prva hrvatska filozofkinja zaposlena na jednom hrvatskom sveučilištu. Godine 1937. doktorirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu filozofiju tezom *Život-doživljaj*. Na Filozofskom fakultetu u Zadru počela je raditi 1961. godine. (Napomena glavne urednice)

sam otišla do Nives u Basel, a Mara ju je iznenada morala smjestiti u bolnicu, da bude sigurna. Godine 1996. ona je bila u bolnici na operaciji tumora na licu i ja sam zamolila dr. Zambellija da je zadrži par dana dok ja odem na simpozij u Zagreb. On je to i napravio. Međutim, 2001. Zlatko me hitno morao odvesti u Basel, jer mi je nastala ablacija mrežnice. Upravo onda kada sam pregledavala tekst moje zadnje knjige, to se desilo, u pomoć mi je pristigla moja teniska partnerica Katja i ostala čitavo vrijeme s mamom. Tako sam ja otišla u Basel, Nives se naplaćala za tu operaciju preko 15.000 franaka! No, 2002. mi je umrla moja mama! To je tako žalosno i jadno. Odlučila sam da se pokopa u Zagrebu, zajedno s mojim ocem. Sve oko toga bilo je toliko žalosno.

Otada sam redovno pri kraju svakog studenoga odlazila najprije u Basel, a onda kada je Nives otvorila ordinaciju u Badenu, u Baden. Bilo je tako lijepo susretati se u to vrijeme, jer je tu bila i Sanja, koja je studirala psihologiju u Baselu i Berislav s budućom suprugom Jen. No, nisam dugo bila sretna, ni moja dječica: 2007. zadnjeg studenoga, moja lijepa, pametna i hrabra kćer Nives je umrla, u šest u jutro, a ja sam u devet sati kupila kartu da se opet svi skupa vidimo u Badenu. Vidjeli smo se u Rijeci na najžalosnijem grobu. Otada je za mene život pakao, nema te racionalizacije koja bi mi mogla skinuti s uma stalno istu misao – nje više nema. Zašto? Kome je ona što skrivila?

27. VII. 2014.

Jučer je 25 godina od smrti Marija – danas sam bila na groblju.

Neću više pisati, ostaje mi čekati Berislavovo napredovanje, da Jen napreduje i da Sanja doktorira. Čekam i prve dane škole Marka!!! A stalno se veselim maloj Petrici.

